

CHİLE KABİLESİ HAKKINDA KISA BİR İNCELEME*

GAO JUN

ÇEVİREN: EYÜP SARITAŞ**

“Chile Ovası Yin Dağı'nın¹ aşağısında alır,
Gökyüzü kubbe şeklindeki bir çadıra benzer,
Çadırın dört bir tarafı da kapatılmıştır,
Gökyüzünün rengi alabildiğine gridir,
Bozkır uçsuz bucaksız bir manzaradan ibarettir,
Öyle ki otlakta otlayan inekler bile,
Ancak rüzgar esip otlar eğildiğinde görülebilir.”

Bu şarkı “Lefu Shi Ji” adlı eserdeki Chile Chuan” bölümünde bulunmaktadır. Bu kısa şarkı Çin’de halk arasında yaygın olarak bilinir. Bu şarkı Çin’in kuzeyinde yaşamış olan Chile adı verilen azınlık bir milletin yaşamını tasvir etmektedir.

Ortaya çıkarılan arkeolojik kalınlardan anlaşılmaktadır ki, Çin Seddi’nin iç tarafında kalan bölgede ve büyük çölün güney ve kuzey kesiminde çok uzun süre önce yaşamış birkaç millet arasında Chileler da bulunuyordu. Doğu Han Hanedanı’nın (25-220) son yıllarında, göçebe Chile boyları şimdiki Baykal Gölü civarında yaşamaya başlamışlar, 429 yılına gelindiğinde ise Toba Wei kabilesinden Tao askerleriyle Nipi (Baykal Gölü)’ye gelmiş, bunu üzerine Chile kabilesinin 100.000’den fazla bir kitlesi Kuzey Wei Hanedanına (386-534) teslim olmuşlar, geriye kalan kısmı ise Hunların ve Rouranların hakimiyetine girmişlerdir. XVI. Yüzyılın ilk yıllarında, (516-528 yılları arası) Chile kabilesi Çin tarihinde, 1400 yıldan fazla bir süreden bu yana görünmez olmuşlardır.

Chileler çok eski bir millet olup Çin tarihlerinde onlara Dinglingler, Chidiler Dililer ve Gaochelar isimleri de verilmiştir. Kuzey hanedanı kitabı’nın Gaochelar bölümünde şöyle bir kayıt vardır. “ Kuzeyde Chile adı verilen bir kabile vardır, onlara Gaoche, Dingling adları da verilir.” Shi Ji, Han Hanedanı Kitabı, Sonraki Han Hanedanı gibi kaynaklarda onlardan her birinin yazılışı diğerinden farklı olan üç Dingling ismi bulunmaktadır.

Chile milleti çok eski bir tarihe sahiptir. Çok geniş bir bölgeye yayılan Chilelerin doğuda Baykal Gölü, batıda hazar denizi, güneyde Çin, büyük çölün güney ve kuzey kesimlerinin tamamında kalıntılarına rastlamak mümkündür. Tarih kitaplarındaki kayıtlara göre, İlkbahar-Sonbahar (M.Ö. 770-M.Ö. 476) ve Savaşan Beylikler (M.Ö.475-M.Ö.221)ve döneminde

---

* Bu makale *Beifang Wenwu* adlı derginin 1990. 1. sayısında yayınlanan Çince aslından tercüme edilmiştir.

** Y. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

¹ Çin’in kuzeyinde, İç Moğolistan bölgesinde bulunmaktadır.

Chidiler 6 kabileye ayrılmışlardır. Örneğin Wei Kitabındaki Gaochelar bölümündeki kayıtlara bakılırsa: “onlar arasında Di, Yuan, Hulü, Jiepi, Hugu, Yiqijin sülaleleri vardır.” Wei (220-265), Jin (265-420) ve Güney-Kuzey Hanedanları zamanında (420-550), Mobei Chileleri isimleri aşağıda belirtilen 12 sülaleye daha ayrılmışlar: Lifuli, Tulu, Yizhan, Dalian, Daboqian, Alun, Moyun, Qifen, Mofuluo, Yiyuan Youshu.

Chile boylarının her birinin kendi başkanları vardı, fakat tarihleri boyunca hiçbir zaman birlik sağlayamamışlardır. Toplumsal gelişmeleri oldukça yavaş olan Chileler, göçebelik ve avcılıkla geçinirlerdi ve çok sayıda sığır, at, koyun ve deve beslerlerdi. Dokumacılık ve yüksek araba imalatı gibi el sanatları da görülürdü. Büyük çölün güneyinde yaşayan Chileler tarım konusunda Çin’den etkilenmişler, sonraları toprağı işlemeyi öğrenmeleri ise toplumsal olarak gelişmeleri konusunda önemli bir unsur oluşturmuştur. Yin sıradağları civarında “Chile Chuan” adı verilen bir yer vardı. Wei Kitabı’nın Gaochelar bölümündeki bir kayda göre eski atalara kurban kesmek için yapılan bir toplantıda 10.000’den fazla insan bir araya gelmişti. Bu büyük toplantıda at koşturuldu ve kurbanlar kesildi. İnsanlar bir yandan çadırın etrafını dolanıyorlar, bir yandan da mutlu bir şekilde şarkılar söylüyorlardı. Bu manzara dünya var olalıdan bu yana görülmemişti. Her ne kadar durum bu olsa da Chile kabilesi mensupları oldukça ilkel bir hayat yaşıyorlardı. Başlangıçtan itibaren kendilerine ait yazı sistemlerini oluşturamamışlardı.

Chile milletinin oluşumu hakkında tarihçiler arasında günümüze kadar görüş birliği sağlanamamıştır. Kuzey Hanedanı Tarihi’ndeki Gaochelar bölümünde şöyle bir kayıt vardır: “Gaochelar muhtemelen Chidilerin bir kolu olmalıdır. Daha önceleri onlara Dili adı verilirdi.” İlkbahar-Sonbahar döneminde kuzeyde yaşayan azınlık milletlerin büyük bir kısmına “Rong” ya da “Di” ismiyle bilinirlerdi. M.Ö. VII. Yüzyılda Di kabilesi Üç Di, Beş Di ve Sekiz Di gibi bir kaç kısma ayrıldı. Li Ji adlı kaynağın Wang Zhı kısmındaki bir kayda göre Beş Diler Yüezhi, Huimo, Xiongnu, Shanyü ve Baiceng idi. Bu milletin Tarihi gelişim seyri göz önüne alındığında, Chileler ile Hunların ilişkilerinin oldukça yakın olduğu anlaşılır. Daha önce adı geçen Kuzey Hanedanı Tarihi’nin Gaochelar kısmında şöyle bir hikaye kayıtlıdır: “Hun Şanyüsü’nün iki kızı vardı, mükemmel derecede güzel olan tüm ülke bu kızların tanrıça olduklarına inanırlardı. Shanyü bir gün “Benim bu kızlarım nasıl normal insanlarla bir tutulabilir? Onlar ancak Gök ile evlenebilirler” dedi. Ülkenin kuzeyinde kimsenin yaşamadığı bir yerde yüksekçe bir set inşa ettiler. Kızların babası Şanyü bu yüksek set üzerine çıkıp Ulu Gök, “lütfen onları al” dedi....Orada duran ihtiyar bir kurt setin üzerine çıkıp yüksek sesiyle ulumaya başladı ve setin alt tarafındaki yeri kazarak bir mağara haline getirerek oradan ayrılmaz oldu. Küçük kız dedi ki: “Babam beni buraya bıraktı bugün buraya geldim, bu kurt ilahi varlık mıdır ki, Gök onu bu hale getirdi?” ve aşağıya indi. Büyük kız şaşırılmış bir şekilde:”Bu hayvanların yaptığı bizim anne ve babamızı aşağılamak değil midir? “Fakat küçük kız bu uyarıyı dikkate almadı ve o yaşlı kurtla evlenip bir erkek çocuk dünyaya

getirdi ve kendi ülkesini kurarak refah içinde yaşadı. Bu yüzden ülkesinin insanları kurt ulumasına benzeyen şarkılar söylemeye başladılar.

Buradaki efsanevi ve renkli tasvirler bizi, eski Chile milleti ile Hunlar arasında kan bağı olduğu düşüncesine sevk etmektedir. Burada gördüğümüz kurt atadan gelme hikâyesi, muhtemelen kurt totemin temsil ettiği dönemden kalmadır. Çin'in kuzey kesiminde yaşayan eski halklardan olan Di'lerin tarihi incelendiğinde Chileler ve Hunların aynı etnik kökene sahip oldukları ihtimal dâhilindedir. Kuzey Hanedanı Tarihi'nin Gaochelar bölümündeki kayda göre Onların (Gaocheların) dilleri ile Hunların dilleri arasında çok az fark vardır ve onların ataları ile Hunlar arasında akrabalık ilişkisi vardır. Dil açısından baktığımızda da, bu iki millet birbirine çok benzemekte ve aralarında önemli fark bulunmamaktadır, Chilelerin ataları ile Hunlar arasında akrabalık ilişkisi bulunmaktadır. Yaşantı tarzı açısından bakıldığında, Hunlar hayvan eti yerler ve avladıkları hayvanların derilerinden giysi yapıp giyerler ve keçe çadırlarda otururlardı. Shi Ji'nin Hunlar kısmında bulunan kayıtlar Chilelerin de hayvan eti yiyip derilerden elbise yaptıklarını bildirmektedir. Konuya üretim bakımından yaklaşacak olursak, Hunlar evcil hayvanlar beslerler ve onlarla birlikte yaşadıkları yerleri değiştirirlerdi. Chileler ise yüksek tekerlekli arabalara binerler ve sulak otlakları takip ederek göçebe hayatı sürerlerdi. Bu kayıtlardan da anlaşılacağı üzere, Chileler büyük bir ihtimalle eski Hunlar ile Yidilerin karışımından oluşmuşlardı.

Eski kaynakların içerdikleri kayıtlara göre, İlkbahar-Sonbahar döneminde (M.Ö.770-M.Ö.476) Chileler Beihai (Baykal Gölü) bölgesinde yaşıyorlardı. Daha sonra Hunlar güçlenince Chileler onlara tabi olmuşlardı. M.S. I. Yüzyılda Hunlar giderek zayıflamaya başlayınca Chileler de fırsattan istifade ederek Hun ülkesi topraklarına göç ettiler ve böylece kölelikten kurtuldular. Onlar eski yerlerinden ayrıldıktan sonra büyük bir kısmı Hexi Koridoru ve Xinjiang'daki Altay Dağları yakınlarına geldiler, en uzak yer olarak da Hazar Denizi civarına ulaştılar. San Guo Zhi ve Wei Tarihi kitabı gibi kaynakların Wuwan-Xianbei-Doğu Yi'leri'ne ait bölümde kayıtlı bilgilere göre bu ülkeler Hun Şanyüsü'nün otağının bulunduğu Anxi Suyu'na 7.000 li, güneyden Chishi gibi 6 devlete ise 5.000 li, güneybatıdan Kangju² ülkesinin sınırına 3.000 li, batı yönünden gidildiğinden ise Kangju'ye 8.000 li mesafede uzaklıktadır. Yine diğer bazı kaynaklarına göre 16 devlet döneminde Dibin, Dizhen ve Dizhao gibi kabilelerin bulunduğu 5 Hu kabilesi Chile kabile başkanı idaresinde Çin'in iç bölgelerine doğru ilerlemişlerdir. Aralarında Dibin, Dizhen ve Dizhao gibi kabilelerin bulunduğu kabileler ise şimdiki Hebei ve Shanxi bölgelerine giderek Dingzhou Dinglingleri, Zhongshan Dinglingleri ve Beidi Dinglingleri isimlerini almışlardır.

Chileler tarihte iki kez güçlü dönemlerini yaşamışlardır. Zuo Zhuan adlı eserin verdiği habere göre M.Ö. 603 yılında Di'ler ve Chidiler Jin

² Baykal Gölü ile Hazar Denizi arasında kalan bölgeye verilen isimdir. Soğdiana ülkesi olarak da bilinir. Sanskritçe'de bu ülkeye Surika is verilirdi. (Ç.N.)

devletine karşı askeri taarruza geçerek Xing Qiu'nun bulunduğu şehri kuşattılar. M.Ö. 602 yılında ise Chüdiler Jin devletine saldırdılar ve ülkenin bir kısmını ele geçirdiler. Daha sonra birkaç kez Xing Qiu ve Zhou üzerine de seferler düzenleyen Di'ler, Çin'in güçlü Xia hanedanı karşısında yenilgiye uğrayarak büyük çölün kuzeyine göç etmek zorunda kalmışlardır.

Wei, Jin ve Güney-Kuzey hanedanları dönemine gelindiğinde, Chilelar tekrar güçlenmeye başlamışlar ve yavaş yavaş güney yönünde istila seferlerine hız vermişlerdir. Kuzey Hanedanı Kitabı'nın Gaochelar bölümündeki bir kayda göre Chilelar birçok kez Rouranlarla savaşmışlar Wei ülkesini istila etmişler, bu şartlar altında Wei hükümdarı Dao Wudi Chilelara karşı bir çok kez askeri seferler düzenlemiştir. Bu olaylar üzerine Gaochelar üzerinde Weiler üzerinde büyük bir korku oluşmuştur. Bundan sonra Chile kabilesinin bir kısmı Kuzey Wei devletinin hâkimiyetleri altına girerek Kangju ülkesine yerleşmişler, bir diğer kısmı ise Büyük Çöl ile Baykal Gölü civarına doğru göç etmek zorunda kalmışlardır. Kuzey Wei hükümdarı Xiao Mingdi (516-518) zamanında Chile kabilesi Çin tarihlerinde görülmez oluşlardır.

Chile kabilesi Çin'in kuzeyinde yaşamış azınlık milletlerden biri olup, onların oluşumu ve Çin'in kuzey kesiminde yaşayan milletlerin kültürel gelişimlerinde ve onların birbirleriyle karışmasında mutlaka belli ölçüde katkıları olmuştur.